



ביאורים

אם נשאל את עצמנו מתי מרגישים יותר את הבורא האם בזמן הגלות או בזמן הגאולה, התשובה הפשוטה היא שבתקופת הגאולה. בתקופה זו מורגש מאוד איך השגחת הבורא חלה על המציאות, איך שם שמים מתגלה בכל מקום, איך קרנם של עובדי ה' עולה בעולם וכדומה. אולם קיימת בחינה אחרת. לעיתים דווקא בתקופת מחלה או קושי מתגלה גודל הקשר ועוצמתו. כשעם ישראל נרדף ומפוזר בין העמים, הם זקוקים יותר לקשר עם הבורא, זקוקים להצלה מידי הקמים עליהם ודווקא אז צריכים אותו יותר. נוסף על כך, בתקופות של קושי רציני יותר, הגאווה וההחשבה העצמית שמונעים מהאדם קשר אמיתי ועמוק עם הבורא יורדים. האדם נזכר בתלות המוחלטת שלו בבוראו, ובכך 'נפתח' כלפי ה', וממילא השראת השכינה שעליו והקשר שלו עם בוראו מתחזקים.

בדרך זו מתרץ המהר"ל את דברי חז"ל. רבי שמעון בר יוחאי מתאר איך עם ישראל מפוזר בין העמים, והקב"ה באהבתו אותם משרה עליהם את שכינתו במקומות שבהם הם מפוזרים, ובסוף דבריו כותב שהקב"ה יהיה איתם גם בגאולה. המהר"ל כתב בדבריו לעיל שדברי רשב"י לכאורה תמוהים, מדוע צריך לחדש לנו וללמוד מהפסוקים שהקב"ה יהיה עם ישראל בגאולתם? המהר"ל מתרץ שבזמן הגאולה עם ישראל פחות זקוקים להצלה הגדולה של הקב"ה כדי שלא להיכחד ולסבול מהעמים הקמים עליהם, כנגד זה הדגיש רשב"י שגם בזמן הגאולה יהיה הקב"ה עם ישראל ויעלה עימם מגלותם. כמו כן, תקופה זו מתאפיינת בכך שהמציאות הקשה שעמים רבים מתעללים בעם ישראל וגורמים להם סבל רב, תגיע לסיימה. מכיוון שכך הגאווה עלולה להתגבר ועימה שקיעה בהנאות ובבניין גשמי גדול, ועזיבה של הבורא, כמו שמתואר בפסוק: 'וישמן ישרון ויבעט' [דברים לב, טו].

דברי המהר"ל הללו מקבלים אור חדש בימינו. עם התקדמות תהליך הגאולה אנו חשים יותר ויותר עד כמה חשוב ומהותי שבחיים שלנו נדע ונכיר את נוכחותו של הבורא ופועלתו במציאות, כמה חולשות ובעיות מתגלות אם בני האדם שוקעים בטוב המתגלה בעולם ושוכחים את נוכחותו של הבורא.

הרחבות

• השכינה ועם ישראל

וּלְכַף בְּכָל גְלוֹת וְגְלוֹת וּבְשׁוֹכֵם הוּא אִתְּם, כִּי לְדַבְּקוֹת הִזָּה אֵין פְּרוּד. כתב רבי צדוק הכהן מלובלין: 'וידוע (פירוש) 'חלק ה' עמו' שנפשות ישראל הם חלק אלוה. כמו שנאמר "ויפח באפיו" [בראשית ב, ז] - מאן דנפח (מי שנפח) מתוכו נפח. וכמו שנאמר "ונתתי משכני בתוכם אני ה' השוכן אתם" [ויקרא כו, יא]. הוא חלק אלוה ממש השוכן בקרב כליות ולב נפשות ישראל. והוא דנקרא 'שכינה' בכל מקום. כמו שאמרו "גלו לבלל שכינה עמהם" וכו' [מגילה כט...]. לפי שהוא התגלות ה' השוכן בתוך בני ישראל ובקרבם לעולם" [דובר צדק א]. הופעת ה' בעולם מתממשת על ידי עם ישראל, וזה ביאור המושג 'שכינה'. לכן כאשר עם ישראל גולה ונתנם הגלות נגאל יש בכך כביכול גם גלות וגאולה לקב"ה. על פי הדברים הללו מובן מדוע הקב"ה תמיד משיגח על ישראל.

עניין זה שהופעת ה' בעולם מתגלה על ידי עם ישראל מובא בהרבה מקומות בתנ"ך. אחד הבולטים שבהם מופיע בדברי ישעיה הנביא: "עם זו יצרתי לי, תהלתי יספרו" [מג, כא]. וביארו המפרשים שכוונת הפסוק לומר שעם ישראל נברא על מנת לפרסם את שבחי ה'. הקב"ה נתן לעם ישראל יעוד להפגיש את אנשי העולם עם בורא העולם [רש"י שם, מהר"י קרא, רד"ק].

מציאות השכינה בגלותם משמעותית יותר מאשר בגאולתם

ואני אומר שהדברים הם כמשמען, שיותר יש טעם להיות עם ישראל בגלות, ממה שיהיה עמהם כאשר יצאו מן הגלות. שכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה לענין החולה בפרק יציאות השבת (שבת יב, א): הנכנס לבקר את החולה, לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא, אלא מתעטר וישב לפניו, שנגמור (תהלים מא, ד): ה' יסעדנו על ערש דני וגו'. ובחבור גור אריה בפרשת ויחי (בראשית מז, לא) פרשנו שני טעמים: האחד, שכל דבר שצריך שמירה, השגחתו עליו יותר. והחולה, שייצא מטבעו אשר נתן השם יתברך הטבע אל האדם להעמיד את האדם, ועתה נשתנה טבעו, צריך הוא אל השמירה שלא יהיה נפסד, והשמירה מן השם יתברך. והטעם השני הוא, שהכתוב אומר (ישעיה נז, טו): את דכא ושפל רוח אשכן, שזהו ממצת השם יתברך, ששכינתו עם אשר הוא דכא, וכבר התבאר למעלה ענין זה באריכות. ולכך החולה שהוא דכא, השם יתברך עמו בפרט. ולשני הטעמים ראוי שיהיה השכינה עם ישראל ביותר כאשר הם בגלות, שכאשר הם בגלות אז הם כמו חולה שייצא מטבעו, כי אין מן הטבע וממנהגו של עולם שתהיה אמה תחת אמה אחרת, וכמו שהתבאר למעלה. ולפיכך השם יתברך אתם בגלות, ואם לא כן, איך יהיה עמידה וקיום להם במלכות רביעית, אם לא כי יד' עשתה זאת. וכן לטעם השני אשר אמרנו, כי עקר שכינתו בתחתונים, כי כן מדתו של השם יתברך להיות שכינתו את דכא, וישראל בגלות מדכאים הם, ראויים שיהיה שכינתו עמם. אבל כאשר יצאו מן הגלות, אז יעלה על הדעת שאין השם יתברך אתם, ולפיכך אמר (מגילה כט א), אף כאשר ישבו מן הגלות הוא נמצא אתם. קצתן מה שהשם יתברך עם ישראל בגלות, הוא טעם אחר, כמו שאמרנו למעלה, כי אין ישראל בפרדים מן השכינה, מאחר שהוא יתברך שמו שתף שמו בשמים. ולכך בכל גלות וגלות ובשוקם הוא אתם, כי לדבקות הנה אין פרוד. ולכך קאמר, שאף כאשר הם עולים מן הגלות, שאז אין לומר שהוא אתם בשביל שצריך שיהיה לו השגחה עליהם, רק בשביל כי לא הוסר הדבוק ההוא, כי אין הסרה לו, וכמו שיתבאר עוד.

ואני אומר שהדברים כמשמעם, שאף שהייתה שכינה אתם בגלות, יש חידוש בכך שהיא עתידה להיגאל עימם, כי יש סיבה לכך שתהא השכינה עימם בגלות, יותר מאשר תהא אתם בשעת גאולתם. כך אמרו חכמים ביחס לחולה בפרק יציאות השבת, הנכנס לבקר את החולה, לא ישב על גבי מטה ולא על גבי כסא, אלא מתעטר וישב לפניו, שנאמר: ה' יסעדנו על ערש דני וכו'. בחיבור גור אריה על פרשת ויחי בארנו שני הסברים, האחד, כל מי שהוא חלש וצריך הגנה, השמירה עליו גדולה יותר. חולה, שנשתנה טבעו לרעה, כי טבעו שיהיה בריא ויתקיים על כוחותיו, עתה, כשהוא חולה, צריך שמירה שלא ימות, והשמירה היא מהקב"ה, לכן שכינה למראשותיו של החולה. ההסבר השני, הנביא אומר: את דכא ושפל רוח אשכון. מידת הקב"ה להיות עם המדוכא ושפל הרוח, וכבר בארנו דבר זה באריכות. לכן החולה, שהוא מדוכא, שכינה איתו באופן מיוחד. לפי שני הטעמים הללו ראוייה השכינה להיות עם ישראל במיוחד בגלותם. להסבר הראשון, כאשר הם בגלות הם משולים לחולה שנשתנה טבעו, כי אין זה לפי הטבע, שתהיה אומה אחת תחת שלטון אומה אחרת, כמו שארנו בפרק הראשון. לכן הקב"ה אתם בגלות, שאם לא כן אין להם קיום תחת ממשלת המלכות הרביעית. להסבר השני, שהקב"ה נמצא את דכא ושפל רוח, ישראל בגלות מדוכאים, על כן ראוי שתהא שכינה עימם. אבל כאשר יצאו ישראל מהגלות, יעלה על הדעת לומר שאינם צריכים השגחת הבורא, לכן חידש הכתוב, שגם בצאתם מהגלות תהיה שכינה אתם. אולם לפי מה שהתבאר בירושלמי, ישנו הסבר אחר למה הקב"ה איתם גם ביציאתם מהגלות. כיון שהקב"ה שיתף שמו עימם, אין פירוד בינו לבינם, בין בהיותם בגלות והן בגאולה. לכן אמר הכתוב, שגם ביציאתם מהגלות שכינה עימם, כדי שלא יטעו לומר שרק בגלות, בזמן שהם צריכים השגחה הקב"ה איתם, אבל בשעת גאולתם אינו איתם, מחדש הכתוב, שאין ניתוק לקשר שבין הקב"ה לישראל. ועוד יתבאר דבר זה בפרק הבא.

[הוא דכא - שרוי בצער. רק - אלא.]

